

АВТОРЕФЕРАТ
на
ДИСЕРТАЦИОНЕН ТРУД

на тема:

**„Политическите партии на САЩ и Канада в контекста
на
противопоставянето между либерали и консерватори“
(2016-2019)”**

**Представен за присъждане на образователната и научна степен „Доктор“
по професионално направление 3.3. Политически науки (Политология –
Сравнителна политология) Катедра „Политология“ към Философския
факултет на СУ „Свети Климент Охридски“**

Докторант: Александър Драганов

Научен ръководител: доц. д-р Даниел Смилов

Съдържание на автореферата на дисертационния труд

Характеристика на дисертационния труд	3
Актуалност и значимост на тематиката в изследването	3
Мотивация за избора и разработването на дисертацията	5
Предходни изследвания и научни традиции	5
Обект и предмет на изследването	5
Теза	6
Цел и задачи на изследването	7
Ограничения в изследването	8
Методология	9
Структура на дисертацията	9
Първа глава: Теоретичен обзор на научните достижения	9
Втора глава: Политическите партии в САЩ в контекста на сблъсъка между либерали и консерватори	14
Трета глава: Политическите партии в Канада в контекста на сблъсъка между либерали и консерватори	17
Четвърта глава: Канада и САЩ – сравнение на двете системи	19
Основни изводи на изследването	23
Приносни моменти	26
Библиография на автореферата	27
Списък с публикации на автора	31
Участие в конференции	31

Характеристика на дисертационния труд

Разработката е разделена в четири основни глави, които се предхождат от съдържание и увод. Първата глава представлява теоретичен обзор по темата. Тя е разделена на три точки, следвани от обобщение. В началото се разглежда феноменът на идеологическото противопоставяне и политическата поляризация, наблюдавани в САЩ. След това на фокус идват политическите партии в Канада и неуспешния им флирт с популизма. Накрая се прави кратък преглед на изказвания от българските учени по темата. Втора глава и трета глава разглеждат структурата на политическите сили в САЩ и Канада, като основните партии са разгледани подробно като история и позиции в спора по оста либерали и консерватори. Маркирани са и по-малките играчи, като е проследен ефектът, който те оказват върху изборите, попадащи в и около времевия период, разглеждан от дисертацията. В четвърта глава е направено сравнение между двете системи и различните причини за разликата, наблюдавана между двете съседни държави – културни, институционални, демографски, социални политики, партийни системи, като основната тежест пада върху медиите. Библиографията е разделена според типа цитирани източници – научна и научнопопулярна литература, публицистика, официални и популярни източници, литература на български език.

Актуалност и значимост на тематиката на изследването

Прието е, че макар и неправилно, когато в ежедневната реч се спомене думата "Америка", най-често става дума за Съединените Американски Щати. Някак парадоксално Канада, втората по големина на територията страна в света, изглежда почти забравена. Това, че в нея официален език е английският (макар френският да е втори официален) и миналото ѝ на колония, подчинена на Великобритания, каквато са били и САЩ, помага за сливането на двете държави в съзнанието на повечето хора. В действителност САЩ и Канада са две различни държави и макар помежду тях да има множество прилики, като цяло има и специфични разлики, които следва да бъдат разгледани. В политологичен контекст това може да стане при сравнение на партийните системи в двете държави, още повече като се има предвид засиленото противопоставяне между либерали и консерватори, което се наблюдава през последните години и особено след 2016-та година, когато Доналд Тръмп беше избран за президент на Щатите. В очите на много политически наблюдатели, като

негов естествен антипод се оформи министър-председателят на Канада, Джъстин Трюдо. Темата е актуална, защото илюстрира политическата ситуация в света през последните години. След разпада на СССР в края на миналия век очакването на анализатори и обикновени граждани беше целият свят да поеме по посоката на либералната демокрация, а светът да се превърне в “глобално село” със споделени ценности. За съжаление броени години след края на Студената война се случиха атентатите на 11-ти септември, които отзнаменуваха появата на нов антагонистичен към този проект актьор, какъвто е ислямският фундаментализъм. Глобализмът в икономиката измъкна милиони хора по света от бедност, но предизвика и загубата на работни места от много граждани в развитите страни. В същото време напредъкът на индустриализацията създаде проблем, за съществуването на който човечеството е наясно от десетилетия, но става все по-болезнен с времето – става дума за климатичните промени. В резултат от всичко това се образуваха нови кливиджи в обществото – за и против свободното движение на хора, за и против защита на границите, за сериозни мерки срещу глобалното затопляне и другите природни процеси, свързани с измененията на климата от една страна и приемането им като част от естествен процес на затопляне и охлаждане от друга. Съединените Щати и Канада показват два начина на приемане на новия свят. В Америка се наблюдава ясно изразяване на конфликта, разделена рязко по пол, възраст, етническа и религиозна принадлежност до степен на силна поляризация. В Канада се търси на по-центристки и консенсусен подход при справянето с предизвикателствата на новия век. Двете държави са избрани за изследването, тъй като е подходящо да се направи наблюдение между тях предвид историята им на съседи, появили се една до друга заради различното им отношение към Британската империя. Този почти общ произход ни помага при акцентирането на отликите. Една хипотеза, обясняваща наличието им е различната култура на двете страни, най-вече политическа, предопределена от начина, по който двете държави са се появили. (Lipset, 1989). Втора хипотеза предполага, че различната им форма на управление, президентска република при САЩ и конституционна монархия в канадския случай, предразполага различно развитие на партийните системи, който се наблюдава в двете държави (McGinnis, Rapraort, 2021). В САЩ се вижда ясно демонстрирано правилото на Дюверже, според което мажоритарната система излъчва две големи политически партии, докато в Канада това не е проявено така ясно. Третата хипотеза допуска, че различната социална политика

на САЩ спрямо напомнящата западноевропейска държава Канада предполага и различен тип мислене на избирателите (Adams, 2017). Също така, макар в България политическият пейзаж на САЩ да е сравнително добре познат, Канада остава по-слабо изследвана и през това сравнение дисертацията би могла да запознае читатели с някои от спецификите ѝ.

Мотивация за избора и разработването на дисертацията

Интересът ми към темата за противопоставянето между либерали и консерватори съществува като плод от наблюденията ми върху случващото се в световната политика през последното десетилетие. Следя политиката на Съединените Американски Щати още от младежка възраст, което бе една от мотивациите ми да запиша докторантура. Що се отнася до Канада, мои роднини живеят в страната и тя провокира моя интерес с това, че изглежда някак отдалечена от катаклизмите като „Брекзит“ и избора на Тръмп, случили се в други държави.

Предходни изследвания и научни традиции

Темата за случващото се през последните години в Съединените Щати е подробно разглеждана в стотици книги и хиляди статии, като по въпросът са се изказвали учени като Франсис Фукуяма, Мадлин Олбрайт, Иван Кръстев и други. Сравнително встрани от основния интерес остават събитията в Канада, вероятно поради това, че са лишени от драматизъм. Но учени като Майкъл Адамс, Конрад Блек, Патрик Макколмсън и Ричард Майърс именно заради това споделят опит за опита на страната си, като вярват, че тя може да послужи за положителен пример. Воден от същото убеждение, реших да се захвана с тази тема с надеждата да включа канадския опит в разговора за идеологическото противопоставяне между либерали и консерватори на български език.

Обект и предмет на изследването

Обект на изследването са политическите партии в САЩ и Канада. Разглеждат се основните политически сили и начина, по който са стигнали до съвременното си противопоставяне. Това е особено интересно за Съединените Щати, където в исторически план Демократите са били бялата популистка партия, а Републиканците на Линкълн са освободили чернокожото население на страната. Но след „южната стратегия“ на Ричард Никсън картината се променя и Републиканците се превръщат в партията, която защитава потомците на белите заселници, а подир бурното десетилетие на 60-те години и появата на

хипи движението Демократите започват да защитават различните етнически малцинства – афроамериканци, латиноамериканци, представителите на коренното население на Америка и гражданите на САЩ от азиатски произход. В Канада пък имаме либерална партия, излъчила министър-председател, потомък на легендарен лидер от миналото, какъвто е Пиер Трюдо и консерватори, минали през серия от разцепления и обединения. Разглеждат се програмите на партиите, заявените им публичното пространство позиции, какво предлагат на избирателите и до каква степен то се търси от тях. Прави се наблюдението, че в Съединените Щати предлаганото е по-скоро насочено за сегменти от радикално насочени избиратели, които поради спецификите на социални мрежи и комерсиално насочените медии доминират политическото говорене. В Канада се наблюдава като цяло консенсус между програмите на основните политически играчи и доверие от страна на избирателите в предлаганото, с ограничени опити за търсене на извънсистемни решения, което е плод и на по-спокойния медиен климат в страната.

Предмет на изследването е противопоставянето между партиите в двете политически системи. Нормално е неизкушеният от детайлите политически наблюдател да каже, че Републиканците в САЩ и консерваторите в Канада са типични представители на десницата, а съответно Демократите и либералите защитават тезите на левицата. Това е вярно, но игнорира разликата в отделните политически системи, като моя хипотеза е, че канадската система се позиционира по-вляво от тази в Щатите и по-близо до страните от Европейския съюз.

Теза

Основната теза на дисертацията е, че канадските избиратели отхвърлят крайните течения в съвременната политика, докато американските, силно повлияни от медийния климат в страната, по-често гласуват за крайни кандидати, особено вдясно. За първото свидетелстват резултатите от последните парламентарни избори в Канада. Те показват запазване на широка подкрепа за основните политически сили и неуспех на опитите за популистски пробив, резултат от консенсус на споделени ценности за човешки права и търсене на социална справедливост в канадското общество. При САЩ обратно, се наблюдава пробив на кандидати като Доналд Тръмп. Това е резултат от обществена поляризация, при която една крайна гледна точка се налага над останалите . За да се докаже тази теза се прави

анализ на изборните резултати в двете държави от последните години и преглед на основни медийни източници, за да се илюстрират различния климат в двете страни – жестоко противопоставяне в САЩ и повече консенсус в Канада.

Цел и задачи на изследването

Основната цел на дисертационния труд е да се съпоставят партийните системи на САЩ и Канада. В изпълнение на поставената цел този дисертационен проект си поставя следните изследователски задачи:

- Да направи теоретичен обзор на академичния дебат по темата.

Така изследователският проект може да обясни основните понятия, които разглежда - какво е партийна система, каква е ролята на партиите, какъв е ефектът от избирателната система, кои са либералите и консерваторите, какви са причините за противопоставянето между тях - институционални, конституционни, икономически, културно-политически, както и да проследи академичния дебат по темата, доколкото позволява обемът, очакван в една докторантура. Разглежда се феноменът на поляризацията.

- Да анализира структурата на основните политически сили в САЩ.

Дисертационният проект ще разгледа поведението на партиите в САЩ и причините за все по-ожесточеното идеологическо противопоставяне от последните години. Според теоремата за средностатистическия избирател, в САЩ би трябвало да очакваме две близки, силно центристски партии. През последните години обаче се наблюдава нарастваща поляризация и наличието на алтернативни визии за света -глобалистична и националистична. Републиканската партия се промени от такава на Рейгън в такава на Тръмп, а при Демократите има контрастен проект, изразен в лозунга на кампанията на Хилъри Клинтън от 2016-та: „По-силни заедно“ (Stronger Together). Задача на дисертацията е да потърси причините за това. За по-пълна картина се разглеждат и така наречените “трети партии”, които нямат пряко участие във властта. Проверява се дали те все пак нямат въздействие върху политическата система заради самото си наличие.

- Да анализира структурата на основните политически сили в Канада

Канада е различна държава от САЩ и въпреки мажоритарната избирателна система, в нея се наблюдава многопартиен парламент. Страната използва британския конституционализъм, който е базиран на неписани конвенции (обичаи). За да е ефективен, той трябва да стъпва да доста широк консенсус между основните партии. В нея се наблюдават тенденции за известна поляризация, но далеч не толкова силни. Защо това е така е основен въпрос на изследователската работа.

Разглеждат се отделните политически партии в Канада, като се акцентира на липсата на идеологическо противопоставяне между парламентарно представените сили и дори сравнително слабото му наличие в програмата на радикално дясната фракция, останала без депутати – Народната партия на Макс Берние.

- Да изведе общите и различните аспекти на двете политически системи

В Съединените Щати да има сериозен монопол на двете големи партии – Демократи и Републиканци, а за останалите да е отредена ролята на „Дон Кихот“-овци, както сполучливо ги определи Лари Кинг по време на дебат между отделните кандидати на малки партии, направен преди изборите през 2012-та година. В Канада, както казахме, има многопартиен парламент, в който понякога се налага партията, спечелили избори да сформира коалиция в „младши“ партньор. Задача на изследователската работа е да покаже контраста между политическата култура в двете държави и начина, по който избирателите реагират в новата политическа ситуация. Търсят се причините за различията, културни, институционални, социални, характерът в партийните системи. Стига се до изводът, че основната разлика произтича от различния медиен климат в страната - в САЩ се наблюдава бум на медии, създаващи собствени балони, в които се стимулират емоциите на гражданите, които под тяхно влияние вземат крайни решения. В Канада се наблюдава по-спокойна обстановка, плод от наличието на обществени медии, радващи се на високо доверие.

Ограничения в изследването

Дисертацията има и една слабост, обусловена от мащабът, зададен в заглавието ѝ. Разглеждайки ролята на партийните системи в САЩ и Канада, тя не успява добре да отчете ролята на Русия в глобалното противопоставяне между либерали и консерватори и нейното влияние върху избора на Тръмп през 2016-та година и протестите с камиони срещу Трюдо

в началото на 2022-ра година. Причина затова е, че подобна задача изисква изключително дълбоко и отделно изследване, като това например, направено от доц. Искрен Иванов в книгата му “Православната геополитика на Русия”.

Методология

За целта следва да се използва качествена методология. Тя се състои в анализ на изборните резултати на САЩ и Канада през последните години, като в случая с Щатите се спираме не само върху тези за президент, но също така и за Сенат, Конгрес, междинните избори и, което е особено важно, първичните избори на двете големи партии, които показват силата на отделните течения в тях и ги отдалечават от средностатистическия избирател. При Канада основният анализ е върху парламентарните избори и прогресът или регресът на отделните партии в тях спрямо предходните им резултати. Прави се обзор на изявленията, направени от отделните политически лидери, програмата на партиите във властта и на опозицията, предизборните намерения на отделните кандидати. За това помощ оказват и официалните канали на партиите в Интернет и социалните мрежи, които да бъдат достъпни за всеки. Информативно ще се използват и публикации в различни онлайн издания, защитаващи целия спектър от политически позиции. Използва се сравнителният метод, поради близостта на САЩ и Канада, която се наблюдава не само в географско отношение, но и спрямо историческия им общ произход като държавни образувания, появили се след колонизацията на Великобритания в Северна Америка. Но разликите в политическата култура предопределят различен тип партийни системи.

Структура на дисертацията

Първа глава: ТЕОРЕТИЧЕН ОБЗОР НА НАУЧНИТЕ ДОСТИЖЕНИЯ

В тази глава се прави обзор на част от изключително изобилната научна литература, която съществува по темата, особено що се отнася до Съединените Американски Щати, намиращи се във фокуса на мнозина от водещите политолози. Главата е разделена на няколко точки, първата от които се занимава именно идеологическото противопоставяне и политическата поляризация в САЩ. Цитирани е концепции за управление на страната като „правителството с ограничена власт“ (Vile, 2007:1), „правителство, способно да пази както свободата, така и реда (Wilson, Dilulio, 2008:14), „битка за надмощие между елитите и

обикновените хора“ (Krutz, 2015:15-19). Обръща се внимание на някои специфики на избирателната система, като наличието на избирателна колегия, довела до съществуването на две големи партии, както и на първичните избори, поради които избирателната система в САЩ може да се определи като комплексна (Vile, 2007:75-102).

Разглежда се феноменът с нарастващата поляризация от последните години. Използват се дефиниции за феномена като „разминаването на политическите нагласи и достигането им до идеологическите крайности“ (ECPS, n.d.) и политически инструмент който се използва, за да може обществата да се разделят на групи като “ние” и “те”. Причините за явлението са много, като могат да се изброят преминаването на консервативни южняци от партията на Демократите в тази на Републиканците, появата на неоконсерватизма, създала идеологически спор, невидан от времето на Франклин Рузвелт, терористичните атаки от 11-ти септември 2001-ва година (Vile, 2007:271-273), избирателите, започнали да се вълнуват все повече от национална политика, а не само такава на щатско ниво, феноменът джеримандъринг - манипулация на избирателните райони така, че да фаворитизират едната или другата партия, което кара политиците да се съобразяват само с позицията на своите избиратели, игнорирайки умерените, ефектът от технологиите върху политиката и по-конкретно появата на телевизията, увеличаваща притока на информация за двете партии в цялата страна (Krutz, 2015: 356-358). Споменава се ролята на медиите, съществена е ролята на медиите, изменила начините за водене на политика (Wilson, Dilulio, 2008:13), както и на социалните мрежи, известни със създаването на токсична среда, в която хората масово споделят мнения на политически противници, като ги посрещат с гняв и подигравка (Packer, Van Bavel, 2021).

Трябва да се има предвид, че според много изследователи, въпреки наличието на поляризация, обществото не е разделено на две равни групи с обострена нетърпимост към другата. В своя доклад *Hidden Tribes: A Study of America's Polarized Landscape* Стивън Хоукинс, Даниел Юдкин, Мириам Хуан-Торес и Тим Диксън (Hawkins, et al, 2018:40), отиват отвъд традиционното разделение между либерали и консерватори, като твърдят, че има седем групи, разделяни повече по основни убеждения и вярвания, а не по раса, класа, пол или политически позиции. Нещо повече, те смятат, че според тези хора общото е повече от това, което ги разделя и компромисът е нещо необходимо в политиката. Докладът им се

опира на широкомащабно проучване, според което има значителни доказателства за дълбока поляризация, но въпреки това за 77% от анкетиранията различията не са такива, че да не могат да се преодолеят. Според авторите американската идентичност, макар и често използвана за да раздели обществото, има потенциал да сплоти индивидите, но много медии са избрали бизнес модел, при който пристрастно се отразяват събитията, а динамиката в социалните мрежи увеличава поляризацията.

Пипа Норис и Роналд Ингълхарт (Norris, Inglehart, 2018) пишат, че сегашния политически климат се дължи на остър отговор спрямо културните промени, настъпващи в света през последните години, но Роджър Ийтуъл и Матю Гудуин (Eatwell, Goodwin, 2018) не са съгласни и смятат, че избирателите искат зачитането на народната воля, повече чуваемост за тревогите на обикновените хора, смяна на елитите, които виждат като корумпирани и далечни. Според Франсис Фукуяма (Fukuyama, 2018) пред либералните демокрации са се появили два проблема - тимос или желанието достойнството ти да бъде признато като равно или по-голямо от това на другите, както и мегалотимията, или търсенето на цел, по-голяма от това да търсиш удовлетворението на консуматора. Най-значимият проблем според Фукуяма е, че политиките на идентичност, практикувани от левицата са породили такива на десницата, като отговор и протест срещу политическата коректност. Той дава за пример това, че левите легитимират само някои идентичности, като пренебрегват или обиждат други - белите, вярващите християни, селяните. Това намира изражение и в Холивуд, където се правят филми за силни жени, цветнокожи и гей персонажи, докато хора от типа на работническата класа, подкрепяща Тръмп, са герои само на пародии като „Нощите на Таладега“. Фукуяма вижда проблем и в социалните мрежи, в които консерваторите виждат преувеличени предимствата на маргинализирани групи, докато в реалния живот чернокожите си остават по-често жертва на полицейско насилие, а жените на нападения. Тук отново е маркиран проблемът с разликата между самата реалност и нейната рецепция, която зависи от медиите и социалните мрежи. За потребителите им се случва това, което виждат в медията/социалната мрежа, а това дали то съвпада с действителността не е напълно сигурно.

Доколко опасно обаче е съвременното състояние на идеологическо противопоставяне? В книгата си “Как умират демокрациите” Стивън Левицки и Даниел Зиблат страната

(Levitsky, Ziblatt, 2018:9) поставят въпроса дали самата демокрация в САЩ не е под заплаха, като сравняват ситуацията около изборите през 2016-та година с други моменти в историята, когато отделни държави са губели свободата на гражданите си пишат, че традиционно за края на демокрацията се разсъждава през призмата на военните преврати. Те обаче предупреждават, че има и друг начин една демокрация да бъде унищожена и той е от избраните ръководители на. До подобен извод стига и британския политолог Дейвид Рънсман (Runciman, 2018), смята, че военните преврати вече са почти невъзможни в условия на утвърдена демокрация и са заменени от бавни, постепенни преврати на подмяната, когато демокрацията ерозира от мерки на авторитарни лидери, които твърдят, че я защитават. Бившият държавен секретар на САЩ Мадлин Олбрайт (Allbright, 2018). описва мрачни сценарии за бъдещето на страната и издигането на режим, който определя като фашистки, като в примерите влизат както вариант, в който реакционни милиардери държат избирателите в консервативни ехо-стаи и налагат силно рестриктивни закони по отношение на мюсюлманите, жените и избирателните права, така и такъв, в който богати либерали от Ню Йорк и Холивуд използват възможностите си, за да наложат строги стандарти на политическа коректност във всички институции на обществото.

Втората точка от главата се спира върху политиката в Канада, където противопоставянето съществува, но е далеч по-слабо изразено. Цитирано е определението на Патрик Макколмсън и Ричард Майърс (Malcolmson, Myers, 2012). описват канадския режим като начин на управление, който е демократичен, но конструиран така, че да намали риска от тирания на мнозинството, риск. . Това се постига благодарение на двата принципа, на които почива канадския режим - равенство и свобода. Според социолога Майкъл Адамс (Adams, 2017) Канада прави впечатлението на „спокойна“ държава, особено на фона на Великобритания и САЩ, шокирали световната общественост съответно с референдума за излизане от ЕС и избора на Тръмп за президент. Той смята, че страната затвърждава имиджа на положителна към мигрантите и враждебна към ксенофобията, въпреки наличието на брой избиратели, притеснени от това дали новодошлите приемат „канадските ценности“ и заплахата от тероризма. Тук, разбира се, идва въпросът и за това какви са „канадските ценности“, като според Майкъл Адамс става дума за добро управление, добро здравеопазване, мултикултурализъм и многообразие, лична безопасност и гражданска ангажираност. За канадците също така може да се каже, че силно одобряват по-прогресивна

визия за обществото, дават висока подкрепа към равенството между половете, бързо приемат еднополовите бракове, уважават различни религии, включително социално консервативните такива, стига да спазват закона. 90% от канадците изразяват подкрепа към социална политика, която подпомага хората, изпаднали във финансово затруднение поради бедност или лош късмет. По-малко от половината смятат понижаването на данъците за ключов въпрос, а мигрантите изразяват ценности, много сходни с тези на родените в страната.

Разбира се, не всички погледи към ситуацията в Канада са възторжени и не всички наблюдатели одобряват политиката на Джъстин Трюдо, либералният наследник на Харпър. Конрад Блек (Black, 2019), роден в Канада британски гражданин, отправя остри критики към сегашното правителство в Канада и обществото като цяло. Той смята, че самите канадци сериозно подценяват историята си, макар според него ситуацията в Канада е поздравословна от която и да е била друга развита държава. Според него правителството на Трюдо налага политическа коректност във всички сфери на живота. Блек отхвърля хипотезата за „културен геноцид“ над коренното население на страната и отрича в Канада някога да е имало робство, въпреки признанието на Трюдо, че то не е непознато за страната. Блек обаче предлага още сериозно увеличение на приемането на мигранти, което драстично го откъсва от рамките на това, което Адамс нарича „ксенофобски популизъм“.

Като цяло изглежда, че в Канада е запазено усещането за оптимизъм, което е плод на различната социална политика, смекчаваща усещанията от нарастващото неравенство. Тя от своя страна обаче е плод на различни и както посочва Майкъл Адамс раздалечаващи се ценности. Коренът затова може да се открие още в тезата за Континенталния разлом на Сиймор Липсет (Lipset, 1989), в който се разглеждат първичните разлики между двете общества като плод на разликата между основаването на държавите. Според него Щатите са страна, основана от бунтовници, отхвърлили категорично властта на британския крал и поради това в нея е вкоренено дълбоко недоверие към държавата и властта на правителството. Канада от друга страна е държава, загубила борбата за своя независимост и останала в рамките на Британската общност, което диктува по-европейски (грубо казано) възглед за ролята на държавата, която се приема като част от общността и легитимен инструмент за поддържане на социална справедливост.

В трета точка от главата са разгледани позициите на български автори, цитирани от популярни медии. Сред тях а Иван Кръстев, доц. Огнян Минчев, доц. Даниел Смилов, професор Румяна Коларова, доц. Валентин Вацев. За случващото се в САЩ доц. Искрен Иванов казва:

„Процесите, които се случват сега в САЩ могат да бъдат обяснени с „кризата на представителството“, която се забелязва и в Европа. Избирателите смятат, че политическите елити не са достойни наследници на управлявалите в края на 20 век и това води до поляризация на обществото.“ (Иванов, 2020).

Втора глава – Политическите партии в САЩ в контекста на сблъсъка между либерали и консерватори

Втората глава от дисертационния труд представлява опит да анализира структурата на политическите сили в САЩ, като разгледа поведението им през последните години. Според теоремата за средния избирател в САЩ би трябвало да очакваме две близки, силно центристски партии. (Black, 1948, Downs, 1957). Това може би е било така в миналото, но не и днес. Главата разглежда двете основни политически партии - Демократи и Републиканци - като прави преглед на общата им характеристика, историческото им развитие и представянето им в скорошните президентски и междинни избори. Накрая е отделено внимание за малките политически играчи и начинът, по който те биха могли да повлияят на резултатите.

Първата точка от главата се спира върху Демократическата партия. Това е най-старата действаща политическа партия в страната (Wagner, 2020:16), като се счита, че в нея има различни крила, но това я прави по-силна и ефективна в намирането на избиратели (Herndon, 2021). По-голямата част от жените, представителите на етнически, религиозни и сексуални малцинства, по-младите, както и представителите на градското население най-често симпатизират на Демократите. (Pew Research, 2018). Тези избиратели се информират за политика от разнообразни медийни източници, като предпочитана станция е CNN (Jurkowitz, 2020). Поради това за много медии се твърди, че са пристрастни към либералните каузи и партията на Демократите, а някои сайтове като BuzzFeed, Salon и HuffPo, които са популярни и в социалните мрежи, дори не крият пристрастията си.

Дисертацията разглежда накратко историята на Демократическата партия от създаването ѝ до съвременното, като се маркират ключови моменти като Новата сделка на Франклин Делано Рузвелт, убийството на Кенеди, историческият избор на Обама от 2008-ма година. Прави се изводът, че Демократите са опортюнистична политическа сила, чиито убеждения и избиратели се променят в течение на времето. Това прави на пръв поглед трудна идеята за партийна поляризация и идеологическо противопоставяне, предвид факта, че партията проявява гъвкавост и се променя съответно не просто обществените нагласи, но и електоралната си стратегия, като най-ярък пример за това е привличането на афроамериканците като демократически избиратели. Предпоставка за поляризация между нейния елит и този на Републиканската партия обаче има. Той се корени в бурното минало на двете политически сили, минали през гражданска война, “размяна” на големи групи избиратели в южните части на страната, спорове за икономическото развитие по оста ляво и дясно, “травмата”, която партията носи от това, че се е считала за нехаресвана от повечето американци след съкрушителните победи на Никсън и Рейгън.

В тази точка се описват и позициите на Демократите в споровете между либерали и консерватори, като се отбелязва, че те подкрепят правата на жените, борят се с расовото неравенство, възприемат се като съюзник на ЛГБТ общността, подкрепят миграцията към страната, приемат научния консенсус относно климатичните промени.

Наблюдават се резултатите на Демократите на избори, като прегледът започва от тежката загуба на Хилъри Клинтън в президентските избори на 2016-та година, минава през реконкистата на изгубени позиции по време на междинните избори през 2019-та и завършва сюжета с изборите от 2020-та година, когато печели Джо Байдън.

Втората точка от главата е посветена на Републиканската партия. Отчита се ролята и на дясна партия в страната и това, че тя застава значително по-вдясно спрямо сходни по идеи партии в Западна Европа (Chino, 2019). Макар в миналото да е разчитала на подкрепа от страна на афроамериканците заради ролята си по време на Гражданската война, днес Републиканците са предпочитаната партия от бялото население на САЩ, от мъжете, от по-възрастните. Споменава се, че в исторически план Републиканците са най-успешната партия на САЩ, разглежда се твърдението, че най-добрите години са зад гърба ѝ, като се коментира, че подобна прогноза е прибързана.

Доказателство за това е кратката историческа справка за миналото на партията, основана като политическа сила, противопоставяща се на робството, но променила профила на избирателите си с Южната стратегия на Ричард Никсън, която привлича бялото население в щатите на бившата Конфедерация и гарантира на Републиканците успехи с кандидати като Роналд Рейгън и Джордж Буш-младши, а също и на Тръмп.

Историята на Републиканците показва, че те също са опортюнистична политическа сила, чиито убеждения и избиратели се променят в течение на времето. Това прави на пръв поглед трудна идеята за партийна поляризация и идеологическо противопоставяне, предвид факта, че партията проявява гъвкавост и се променя съответно не просто обществените нагласи, но и електоралната си стратегия, като най-ярък пример за това е интегрирането на белите южняци като републикански избиратели. Предпоставка за поляризация между нейния елит и този на Демократите партия обаче има. Той се корени в самото създаване на Републиканците като партия, алтернативна на Демократите, “размяната” на бели и черни избиратели в южните части на страната, напоследък и “травмата”, която партията носи от това, че се затруднява да печели популярния вот на избори, дори когато издига успешно президенти като Джордж Буш-младши или Доналд Тръмп.

Разглеждат се позициите на Републиканците в спора между либерали и консерватори, позициониращи ги като защитници на традиционните ценности, което ги сблъсква с движения като „Черните животи имат значение“ (Panetta, 2020) или Me Too (Wacon, 2018). Проследява се представянето им на избори от изненадващия успех на Тръмп през 2016-та през загубите на Конгреса през 2018-та и неуспешната кампания за преизбирането на Тръмп през 2020-та. Въпреки това се достига до изводът, че е рано Републиканците да бъдат отписвани.

Третата точка се спира върху по-малки политически играчи – Либертарианци, Зелени, Конституционна партия, Партия на сух режим и други, като в четвърта точка се разглежда ефектът от участието им на изборите през 2016-та и 2020-та. Макар да има сериозни обвинения към кандидати като Гари Джонсън и Джил Стайн, че са коствали победата на Клинтън, повечето наблюдатели са скептични към тези изводи. (Chalabi, 2010).

Трета глава - ПОЛИТИЧЕСКИТЕ ПАРТИИ НА КАНАДА В КОНТЕКСТА НА СБЛЪСЪКА МЕЖДУ ЛИБЕРАЛИ И КОНСЕРВАТОРИ

Определянето на партийната система в Канада изглежда по-трудно отколкото тази на САЩ, която е чист двупартиен модел, въпреки наличието на алтернативни политически играчи. Можем да кажем със сигурност, че Канада е страна с утвърдена демокрация, но определянето на точната схема, в която влиза е по-предизвикателно. На пръв поглед, тя също е двупартийна система, тъй като правителства са се формирали само около две политически партии – Либералната и Консервативната. В същото време Либералната партия е управлявала през 70% от времето за ХХ век, доминирайки до степен, че се е възприемала като “естествената управляваща партия в Канада”. Но моделът с една водеща партия също изглежда не изчерпва волатилността на канадската политика, в която както Либерали, така и Консерватори са били изправяни през реалната угроза да изпаднат дори парламента. Това от своя страна ни води към модела с много партии, борещи се за управлението, макар избирателната система в страната да е мажоритарна, което по принцип се предполага, че улеснява формирането на система с две големи партии. Именно този модел в крайна сметка изглежда най-близък до наблюдаваното като партийна система в Канада, но с уговорката, че водещите политически сили често трябва да формират мнозинство с по-малки играчи. Това предопределя и различната структура на главата, която е разделена на няколко точки, посветени на отделните партии в страната.

В началото на трета глава на фокус попада Либералната партия на Канада. Само през 20-ти век тя е била на власт около 70 години, представяне, което би могло да я характеризира като доминираща партия в политическата си система. (James, Kassoff, 2008:70). Въпреки, че отстоява либерални ценности, както подсказва и името ѝ, тя е определяна от дългогодишния си лидер Пиер Трюдо като радикален център (Clarkson, 2005:3-14) и подобно на Демократите в САЩ обхваща „голяма шатра“ от избиратели. Сред основните достижения на Либералната партия на Канада можем да отличим универсалното здравеопазване, пенсионния план, студентските заеми, узаконяването на еднополовите бракове и

употребата на канабис, контрола над притежанието на оръжие. Ако сравним тази партия с Демократите, прави впечатление, че тя не просто защитава сходни позиции, но ѝ е успяла да ги превърне в закони, с което би могло да я наречем по-успешна. (Baker, 1997). Би могло да се твърди, че с тези закони тя е намалила възможността въпросните теми да създават кливиджи в обществото.

След подробен преглед на историята на либералите, справка с представянето им на избори, което е успешно по времето на сегашния лидер Джъстин Трюдо, главата продължава с историята на Консервативната партия на Канада. Тя се описва като основана върху принципите на “мира и свободата в света, отговорното управление на парите на данькоплатците, посрещане с добре дошли на преследваните по света, защита на чистите канадски технологии, ясно разбиране на отговорностите на различните нива на управление” (Conservative.ca, ND). Интересно е, че историята на тази политическа сила е доста волатилна, като в сегашния си вид тя съществува сравнително отскоро, основана през 2003-та година след обединението на две по-малки партии. Прави се преглед на историята на консервативното движение, което често преминава през разцепления и обединения, за да достигне пика си в по-ново време при управлението на Стивън Харпър между 2006-та и 2015-та година. Нейното управление е маркирано от намаляване на данъците, балансиране на бюджета, въвеждане на минимални наказания за насилствени престъпления, конструкцията на различни петролни тръби, оттегляне на Канада от протоколите в Киото (Reid Institute, 2015). Както показва справката на изборите от последните години обаче, торите губят властта от Либералите на Трюдо и към днешна дата не съумяват да си я върнат, въпреки доброто си представяне като абсолютен брой на гласове – особеност на мажоритарната система.

Следващата партия, която главата разглежда са Новите демократи, социалдемократическа партия в Канада, която се намира вляво от демократите. (Olive, 2015:55). Най-често Новите демократи обаче се явяват на трето или дори четвърто място по брой на народни представители, а силата им се проявява в онези случаи, когато Либералната партия няма мнозинство и е принудена да търси коалиционни партньори (Canada Guide, ND).

Главата се спира и на сепаратисткия Квебекски блок, политическа партия в Канада, която се цели в това да създаде условия, подходящи за отцепването на района Квебек в отделна

държава. Тя е основана от депутати по времето на кабинета Мълрони, като те идват както от партията на Либералите, така и от съществуващите по това време Прогресивни консерватори (The Canadian Press 2021). Пикът в силата на тази партия, както показват историческата справка и прегледът на резултатите ѝ по време на избори, изглеждат преминали.

Последните партии, които са разглеждани в списъка са малката Зелена партия, която печели за пръв път народен представител през 2011-та година (Meet Elizabeth May, ND) и Народната партия на Макс Берние, която е най-близко до това, което в Европа бихме нарекли крайнодясна популистка партия (Budd, 2018). Всяка една от споменатите политически сили е разгледана като позиции в спора между либерали и консерватори и се стига до извода, че по въпроса с правата на жените и ЛГБТ малцинствата в Канада има консенсус, който никоя партия, дори тази на Берние, който е противник на мигрантите, не оспорва. Той обаче така и не успява да вкара народни представители в Парламента, така че трудно може да се възприеме, че позицията му има особено значение. В края на главата се разглежда влиянието му върху резултата на Консервативната партия, като, подобно на сходното упражнение за третите партии в САЩ, не може да се твърди категорично, че той е изиграл решаваща роля.

Глава четвърта - КАНАДА И САЩ - СРАВНЕНИЕ НА ДВЕТЕ СИСТЕМИ

В предните глави бяха разглеждани политическите партии в Съединените Щати и Канада и начинът, по който реагират на противопоставянето между либерали и консерватори през годината. От изложеното става ясно, че в САЩ се наблюдава дълбока поляризация, докато в Канада изглежда, че макар да има отделни симптоми за нарастващо напрежение, обществото е запазило спокойствие и има консенсус между основните политически играчи относно темите, разделящи обществото в съседната държава. В четвърта глава на дисертационния труд се разглеждат причините и предпоставките тези две толкова близки страни да реагират по такъв различен начин.

Първата точка от главата е посветена на културните предпоставки. Разглежда се хипотезата за историческата предопределеност, според която една от основните причини за разликата между обществата на Съединените Щати и Канада се дължи на тяхната история. Сеймор Липсет смята, че САЩ исторически е държава на бунтовници, а канадците са хора останали

лоялни на британската корона, отказали да се разбунтуват срещу нея (Lipset, 1989). Според тази логика американците са недоверчиви към властта и ценят грубия индивидуализъм, докато канадците имат доверие в правителството и са склонни да приемат помощта му за постигане на социална справедливост. Този аргумент не може да се отхвърли като предпоставка за наблюдаващото се разделение, но страда от сериозен недостатък. Доведен до своя логически завършек, той би довел до извода, че Съединените Щати от самото начало на своя исторически път са предопределени да рухнат, удавени от поляризацията на своето бунтовно население, а Канада напротив, е създадена като една политическа Шангри-Ла, в която царят мира и благоденствието на лоялността към короната. Такъв аргумент сам по себе си би могъл да бъде отхвърлен като *reductio ad absurdum* дори и да не се навлиза в детайла, че в дълги периоди от историята на Америка противопоставянето между отделните граждани не е чак толкова ожесточено както днес, дори е имало моменти, в които теоремата за средния избирател по-скоро е била удовлетворявана.

В същата точка се наблюдава и разликата в политическата култура на двете държави, както и балоните, образувани от популярната култура. Отбелязва се, че масовата култура в САЩ от хора, завършили престижни колежи и университети, а после намерили работа в шоубизнеса или Силициевата долина, върви по-скоро в подкрепа на либералните ценности от образувалия се през последните години разлом (Cieply, 2002), докато религиозните консерватори имат своя собствена алтернативна култура. Но наблюденията относно популярната култура и нейния консервативен отговор от само себе си налагат въпрос – каква е причината в Канада населението да не е разделено на „балони“ така както в Съединените Щати? В тази точка разгледахме съдържателните разлики, но трябва да се види и технологията, която позволява те да се формират. Ако можем да използваме медицински жаргон, различната рецепция на реалността изглежда по-скоро като симптом, отколкото като причина за заболяването.

Трябва да се има предвид, че за поляризацията изглежда вероятно роля играе и разликата в структурата на двете държави. Макар и САЩ, и Канада да са федерации, Канада е конституционна монархия, в която управлява кабинетът, а ролята на министър-председателя не е така подчертана, както тази на държавния глава в САЩ, една президентска република. Според професорите Джон Макгинис и Майкъл Рапапорт

(McGinnis, Rapraort, 2021), управленската структура на Съединените Щати е деформирана, тъй като някога тя е изисквала консенсус между двете водещи партии, а сега президентът може да променя важни политики едностранно. Президентът, казват те, представлява медианата на партията си, а не на целия народ. Поради това решенията му са по-крайни от това, което би могло да се получи като резултат от гласуванията в Конгреса, особено когато той е разделен. Това създава поляризация и фрустрира търсенето на политически консенсус..

Дисертацията отхвърля тезата, че разликата между САЩ и Канада е обусловена от промените в демографията на страната, тъй като в Канада населението е етнически по-многообразно от американското. (Adams, 2017). Разглежда се тезата, че социалните политики на Канада като здравното осигуряване, по-малката строгост при превенция на престъпленията и пенсионната система намаляват напрежението, което се наблюдава в САЩ. (пак там). Тук говорим за предпоставка със значителен ефект, която обаче не може да бъде напълно изчерпателна, тъй като има страни с добро социално осигуряване, където има висока степен на противопоставяне, например Франция (Andrew-Gee, 2022). Това означава, че липсата на добра социална система да е несъмнена предпоставка за повече поляризация, но наличието ѝ за съжаление не може да послужи като ваксинация срещу разделението в обществото.

Разглеждат се и партийните системи на двете държави, като се наблюдава, че САЩ е чист двупартиен модел, който предполага по-високо противопоставяне, докато в Канада обикновено се търсят коалиции и често управляващата партия в тях е тази на Либералите, позициониращи се като център, което намалява противопоставянето. Необходимо е обаче да се отбележи, че САЩ невинаги е имало идеологическо противопоставяне, независимо от това, че двете партии са доминиращи почти през цялото време от историята ѝ. Наличието на конкурентна двупартийна система е несъмнена предпоставка за поляризацията, но за да се стигне до активирането ѝ има нужда от изпълнението на определени условия.

Според дисертационният труд тези условия се изпълняват от медиите, които могат да се разглеждат като причина, а не като симптом на наблюдаваната поляризация. Радикализирането на Републиканската партия съвпада почти с изцяло с възхода на консервативния медиен блок около „Фокс Нюз“ и радио предаванията като това на

покойния Ръш Лимбоу, които целят потребителят на медийния продукт да бъде изнервен, като в резултат той взима решения, плод на емоцията. (Robertson et al, 2021). Появата на тези медии е предхождана от решение на Федералната комисия по комуникация, което премахва доктрината за честно отразяване, която изисква от радиата да представят контрастиращи гледни точки. Като резултат от това отделните станции получават възможност да станат изцяло либерални или изцяло консервативни (Berry, Sobieraj, 2011). Малко след появата на тези радиа тръгва и телевизия „Фокс Нюз“, която според специалисти сериозно е увредила медийния климат в страната с пристрастното си отразяване (Collings, 2010), положение, което се влошава от това, че конкурентните телевизии пък има леки либерални пристрастия. Това е плод на факта, че в САЩ медиите са комерсиални, а не обществени. Лестър Търоу пише: „За пръв път човешката култура и човешките ценности се формират от максимизиращи печалбата електронни медии. Никога досега обществата не са оставяли изцяло на комерсиалния пазар да определя техните ценности и ролеви модели“ (Драганов, 2012).

В Канада вместо това се наблюдава комбинация между публичен и частен сектор, регулиран от комисия, изискваща предаванията да засилват социалната кохезия – CRTC (Shade, 2014). Също така страната образно казано изважда късмет, че в нея не присъства част от медийния блок на Рупърт Мърдок, каквато е „Фокс Нюз“. Мърдок се счита за отговорен за радикализацията вдясно не само в САЩ, но също във Великобритания и Австралия (Serafini, 2009).

Що се отнася до популяризирането на крайнолеви тези, изглежда тук роля играят социалните мрежи, които разпространяват радикални гледни точки и сортират по убеждения хората, като ги разделят на враждуващи лагери (Thornberg, 2020). В САЩ социалните мрежи се радват на високо доверие, особено сред младите хора (Liedke, Gottfried, 2022), където процентът на доверие надхвърля 50, докато в Канада те се използват, но не се възприемат като източник на достоверна информация (StatCan 2023).

Обобщението на четвърта глава е, че медийният климат е изиграл решаваща роля за това в САЩ да се наблюдава засилена поляризация, а в Канада по-слаба, като причина за това е, че в едната страна медиите следват изцяло търговския си интерес, докато в другата се

наблюдава комбинация между обществени и частни медии с висока степен на обществена отговорност.

Основни изводи от изследването

В началото на дисертацията бяха поставени няколко задачи. На първо място това бе обзорът на съществуващите теории за партийните системи в Канада и Съединените Щати. За отправна точка при разглеждането на Щатите бе използвана концепцията за правителство с ограничена власт на Морис Вайл, който казва, че дълго време идеологията не е играела особена роля за политическия живот в страната, но това се е променило през 20-ти век, което ни позволява да стигнем и до днешното разделение по оста на либерали и консерватори. След това използвах изследванията на редица изследователи, които показват, че в страната има остър отговор на настъпващите културни промени, който води до бунт срещу самата либерална демокрация, а в това от своя страна някои автори като Мадлин Олбрайт виждат заплаха от надигащ се фашизъм. В същото време доклад за електоралните нагласи на населението показва нещо на пръв поглед озадачаващо - голямото мнозинство от американските избиратели са изморени от противопоставянето на крайностите, които се представят от малки, но шумни групи основно в медиите. Това ни изведе до логичния въпрос - защо, след като екстремните мнения вляво и вдясно не обхващат големи електорални групи, те изглеждат толкова доминиращи? Изводът е, че основна е ролята на медиите, посочена като негативна заради търсения търговски интерес, окуражаващ противопоставянето, като влияние оказват още институционалните специфики на избирателната система в страната, където най-отдадените избиратели имат думата първи чрез системата на така наречените първични избори.

При прегледа на Канада станахме свидетели на друг принцип - на отговорната власт и федерализма, който Патрик Макколмсън и Ричард Майърс представят като такъв, в който двата термина от словосъчетанието либерална демокрация взаимно се ограничават и така правата на индивида играят ролята на спирачка срещу възможна тирания на мнозинството. По-нататъшният преглед на автори като Майкъл Адамс показва, че страната е имала flirt с популизма, но той не се е оказал успешен, като разломът между либерали и консерватори в Канада не е така ясно изразен. Това ясно се вижда и от наблюденията на Конрад Блек, който макар да е критичен към сегашното правителство на Канада смята, че страната трябва

да се стреми към признание на позицията си като световен лидер по ефективно управление и да се стреми към още по-голям прием на мигранти.

Втората задача на дисертацията бе да се направи сравнителен анализ на партийните кливиджи в Съединените Щати и Канада, направен във втора и трета глава. Направените проучвания показват, че в САЩ се наблюдава утвърдена двупартийна система между Демократи и Републиканци, като опитите на по-малки играчи да влияят върху политиките им са с ограничен обхват. Това, което ни даде прегледът на историята на двете партии обаче показва, че от самото създаване на Републиканците като партия против робството, в страната се наблюдава силен заряд на противопоставяне между двете основни политически партии по линия на населението на северните и южните щати, разделени първоначално по въпроса за робството, а по-късно и за правата на чернокожите и други малцинства като цяло. И макар след отцепването на южните демократи през 60-те години полюсите в американската политика да се обръщат, това остава като потенциален сблъсък, макар за известно време той да бе замаскиран от електоралния успех на Рейгън през 80-те. Тежките избори с участието на Доналд Тръмп през 2016-та и 2020-та година са потвърждение на това.

От друга страна, прегледът на канадската политическа система показва различна картина. На първо място, това изглежда партийна система в постоянна метаморфоза, защото макар само две партии - Либерали и Консерватори - да са получавали правото да формират кабинет, в различни етапи от историята на страната всяка от тях е изглеждала на ръба да изпадне от националния парламент, засенчена от други играчи, от Новите демократи до сепаратитския Квебекски блок. Сблъсък на ценностите обаче задълго време няма, като малко или много канадските партии защитават едни и същи принципи на равенство и приобщаване. Погледът назад в историята показва възможен отговор за това с доминацията на Либералната партия, управлявала около 70% от времето в страната, за което време тя малко или много успява да наложи дневния си ред и да деактивира много електорални “бомби”, имащи потенциала да създадат кливиджи. Нарушение на тази почти идилична картина е появата на новата популистка формация на Макс Берние, но изглежда, че нейният възход е ситуационен и плод на недоволството от мерките срещу пандемията от коронавирус, като остава под въпрос доколко тя ще може да има дълготраен успех.

Трета задача бе да се направи сравнителен анализ на механизмите и инструментите, чрез които партиите влияят върху електората. Но още в първата глава стана ясно, че до голяма степен електоратът играе влияние на партиите в САЩ благодарение на системата на първичните избори, посочена от Стивън Левицки и Даниел Зиблат като начин, по който бариерите пред потенциално авторитарно управление падат. От друга страна Майкъл Адамс ни демонстрира, че в Канада хората имат високо доверие на експертите и не се поддават на крайни внушения, а поради разликата в избирателната система крайностите и по-трудно получават представителство - в крайна сметка именно поради невъзможност да се наложи сред Консерваторите популистът Макс Берни създава своя политическа сила.

За мен е основното постижение на дисертацията е сравнението на политическите сили в САЩ и Канада по оста либерално и консервативно. Получените резултати, направени след анализ на партийните програми посочват сериозен кливидж в Щатите, където Демократите и някои по-малки играчи като Зелените и социалистическите партии заемат позиции, които свързваме с либерализма, докато сили като Републиканците и Конституционната партия например са на страната на консерватизма. За сметка на това в Канада всички парламентарно представени сили, дори Консерваторите и Квебекския блок са с позиции, които в САЩ биха се приели като либерални. И оттам обаче следва най-големият въпрос на цялата дисертация - защо това е така?

Сравнението между двете политически системи се спря върху някои от най-популярните обяснения за отликите между двата северноамерикански съседа - културни, исторически, расови, въпрос на социални политики, разликите в характера на партийните системи. Класификацията на Бари Аксфорд ни помага да стигнем до извода, че двупартийната система на САЩ предполага по-силно противопоставяне в борбата за избиратели, а исторически доминантната роля на Либералите в Канада им е позволила да постигнат повечето цели, които например за колегите от Демократическата партия още предстоят. Още по съществени са институционалните фактори - формата на управление на Съединените Щати, а именно президентска република, което е наличие за допълнителна поляризация, особено предвид въведените предварителни избори, даващи несъразмерна тежест на най-отдадените избиратели. За разглеждания от дисертацията времеви период обаче изглежда, че водещ катализатор за наблюдаваното противопоставяне имат медиите

като „Фокс Нюз“, които с пристрастно отразяване изкривяват рецепцията за реалността на своите зрители, както и социалните мрежи, спомагащи все по-ожесточено противопоставяне заради принципа на сортирането, според който едни и същи хора непрекъснато застават на срещуположни страни в споровете по повечето въпроси. С този извод се постига и основната цел на дисертацията, а именно да се намери отговор на въпроса защо в едната страна има толкова засилено противопоставяне, а в другата – не.

Като изследовател, вълнуващ се от това в какъв свят ще живеем, намирам отговорът на изследванията си за неутешителен – посоченият проблем с влиянието на медиите и социалните мрежи няма да намалява в нашия информационен век, а преходът от спор на логическите аргументи към такъв на емоционалните призови може да сбъдне мисълта на Гоя, че сънят на разума ражда чудовища.

Приносни моменти:

На първо място, систематизиране и обзор на съществуващите теории по темата за противопоставянето между либерали и консерватори в САЩ и Канада. Разглежда се идеята за засилена поляризация в САЩ, като се спираме на концепциите за културен отговор, оскърбена идентичност и дори хипотезите за край или смърт на демокрацията. Темата е иновативна с включването на Канада в изследването, тъй като темата за тази държава, принципите ѝ за отговорно управление и разглежданите хипотези за неуспешен „флирт“ с популизма са слабо засегнати у нас.

На второ, сравнителен анализ на партийните кливиджи в САЩ и Канада. По-конкретно дисертационният труд се спира на съперничеството между Демократи и Републиканци през призмата на историческата им роля на опортюнистични партии, днес озовали се на двата срещуположни края в спора между либерали и консерватори. На този фон отново се подчертава контрастът с Канада и успехът, който е постигнала Либералната партия при изграждането на консенсус по сбор теми, не предполагащ развитието на поляризация.

На трето, сравнителен анализ на механизмите и инструментите, оказващи влияние върху електората. Акцентът е върху ролята на медиите и социалните мрежи. Установява се наличие на корелация между възхода на консервативния медиен балон в Щатите и

радикализирането на избирателите вдясно, както и на бума на социалните мрежи сред младите хора и нарастването на привлекателността на отделни крайнолеви идеи.

На четвърто, сравнение на политическите сили в САЩ и Канада по линията „либерално-консервативно“. Прави се преглед на позициите, които големи и малки политически играчи заемат в споровете по темите, които свързваме като разделителни линии между либерали и консерватори днес.

БИБЛИОГРАФИЯ НА АВТОРЕФЕРАТА:

Драганов, Иво (2012), „Телевизионното програмиране в общия аудиовизуален контекст“, НБУ, София

Иванов, И., 4 ноември 2020, 14:53, Retrieved from Политолог: Случващото се в САЩ има обяснение - криза на представителството - Bloomberg (bloombergtv.bg)

Adams, M (2017), *Could it Happen Here: Canada in the Age of Trump and Brexit*, Toronto, CA, Simon & Shuster

Allbright, M (2018), *Fascism: A Warning*, New York, NY, Harper Collins,

Andrew-Gee, Eric (2022, April 23), *Polarized France to pick between Emmanuel Macron and Marine Le Pen in tight presidential election runoff*, The Globe and Mail
<https://www.theglobeandmail.com/world/article-2022-france-presidential-election-macron-le-pen>

Bacon jr, Perry (2018, October 5), *Republicans Rescued Kavanaugh's Nomination By Making It About #MeToo*, FiveThirtyEight <https://fivethirtyeight.com/features/republicans-rescued-kavanaughs-nomination-by-making-it-aboutmetoo/>

Baker, Maureen (1997), *The Restructuring of the Canadian Welfare State: Ideology and Policy*, SPRC Discussion Paper, Montreal

<http://unsworks.unsw.edu.au/fapi/datastream/unsworks:1923/SOURCE01?view=true>

Berry, Jeffrey; Sobieraj, Sarah (October 20, 2011). *Understanding the Rise of Talk Radio*. PS, Political Science and Politics. 44 (4): 762–67

Black, Conrad (2019), *The Canadian Manifesto*, Toronto, CA, Sutherland House

Black, Duncan (1948), *On the rationale of group decision making*, Journal of Political Economy n1

Budd, Brian (2018, November 9), *What I learned at a People's Party of Canada rally*, The Conversation <https://theconversation.com/what-i-learned-at-a-peoples-party-of-canada-rally-107051>

Canada Guide (nd), *Canadian Political Parties*
<https://thecanadaguide.com/government/political-parties>

Chalabi, Mona (2010, November 10), *Did third-party candidates Jill Stein and Gary Johnson lose Clinton the election?*, The Guardian <https://www.theguardian.com/us-news/2016/nov/10/third-party-candidate-gary-johnson-jill-stein-clintonloss>

Chinoy, Sahil (2019, June 26), *What Happened to America's Political Center of Gravity?*, New York Times <https://www.nytimes.com/interactive/2019/06/26/opinion/sunday/republican-platform-far-right.html>

Cieply, Michael (2022, April 21), *Weary Of The Culture Wars? It Will Only Get Worse*, Deadline <https://deadline.com/2022/04/weary-culture-wars-will-only-get-worse-1235006891>

Clarkson, Stephen (2005), *The Big Red Machine: How the Liberal Party Dominates Canadian Politics*, Vancouver, UBC Press

Collings, Anthony (2010). *Capturing the News: Three Decades of Reporting Crisis and Conflict*. University of Missouri Press.

Conservative.ca (nd) *About Us* <https://www.conservative.ca/about-us/>

Downs, Anthony (1957), *An Economic Theory of Political Action in a Democracy*, Journal of Political Economy n2

Eatwell, R, Goodwin, M, (2018). *National Populism: The Revolt Against Liberal Democracy*, Penguin UK

ECPS, *Political Polarization*: <https://www.populismstudies.org/Vocabulary/political-polarization/>

Elizabethmaymp.ca, *Meet Elizabeth May* <https://elizabethmaymp.ca>

Fukuyama, F (2018), *Identity: The Demands of Dignity and the Politics of Resentment*, New York, NY, Farrar, Straus and Giroux, epub

Hawkins, S, Yudkin, D, Juan-Torres, M, Dixon (2018): *Hidden Tribes: A Study of America Polarized Landscape*, New York, NY, More in Common, Retrieved from:
https://hiddentribes.us/pdf/hidden_tribes_report.pdf

Herndon, Astead (2021, 21-ви февруари), *Democrats' Big Tent Helped Them Win. Now It Threatens Biden's Agenda*, New York Times
<https://www.nytimes.com/2021/02/21/us/politics/biden-agenda-democrats.html>

James, Patrick, Kasoff, Mark (2008), *Canadian Studies in the New Millenium*, Toronto, University of Toronto Press

Jurkowitz, et al (2020, January 24), *Americans are divided by party in the sources they turn to for political news*, Pew Research:
<https://www.pewresearch.org/journalism/2020/01/24/americans-are-divided-by-party-in-the-sources-theyturn-to-for-political-news/>

Krutz, Glenn (2015), *The American Government*, Open Stax, Texas

Levitsky, S, Ziblatt D (2018), *How Democracies Die*, New York, NY, Penguin Random House

Liedke, Jacob, Gottfried, Jeffrey (2022), *U.S. adults under 30 now trust information from social media almost as much as from national news outlets*, Pew Research:
<https://www.pewresearch.org/short-reads/2022/10/27/u-s-adults-under-30-now-trust-information-from-social-media-almost-as-much-as-from-national-news-outlets/>

Lipset, S (1989), *Continental Divide*, Toronto, C.D. Howe Institute

Malcolmson, P, Myers, R (2012), *The Canadian Regime*, Toronto, CA, University of Toronto Press

McGinnis, John and Rappaport, Michael B., *Presidential Polarization* (February 18, 2021). Northwestern Public Law Research Paper No. 21-05, San Diego Legal Studies Paper 21-015, Available at SSRN: <https://ssrn.com/abstract=3788215>

Norris, P, Ingelhart, R (2018), *Cultural Backlash: Trump, Brexit and Authoritarian Populism*, Cambridge, United Kingdom, Cambridge University Press

Olive, Andrea (2015), *The Canadian Environment in Political Context*, Second Edition, University of Toronto

Packer, Dominic, Van Bavel, Jay (2021, November 15, 08:00 GMT), *The big idea: are we really so polarised?*, The Guardian: https://www.theguardian.com/books/2021/nov/15/the-big-idea-are-we-really-sopolarised?fbclid=IwAR27yZoSxDBhjUI_8Iz3I7Rbehjyuz5hyUG78txk4YiEANY5rm2mk0mx dQk

Panetta, Grace (2020, May 29), *Trump claims his 'when the looting starts, the shooting starts' remarks weren't a call to violence but instead a 'fact'*, Insider <https://www.businessinsider.com/trump-defends-his-when-the-looting-starts-the-shooting-starts-tweet2020-5>

Pew Research Center (2018, March 20), *Trends in party affiliation among demographic groups* [1. Trends in party affiliation among demographic groups | Pew Research Center](#)

Reid Institute (2015), *The Harper legacy: Canadians praise cuts to GST, balanced budgets, condemn environmental record* <https://angusreid.org/the-harper-legacy/>

Robertson, Katie; Grynbaum, Michael M.; Hsu, Tiffany; Collins, Keith (February 10, 2021). *How Right Wing Radio Stoked Anger Before the Capitol Siege*. New York Times. Retrieved February 18, 2021

Runciman, D (2018), *How Democracy Ends*, London, United Kingdom, Profile Books Ltd

Serafini, Don (2009), *Canada Out of Reach For Rupert Murdoch*, Videoage: <https://www.videoageinternational.net/2009/04/20/watercooler/canada-out-of-reach-for-rupert-murdoch>

Shade, Leslie Regan (2014). *Mediascapes: New patterns in Canadian Communication*. Nelson Education

StatCan (2023, November 10), *Canadian Social Survey - Quality of Life, Virtual Health Care and Trust*, 2023: <https://www150.statcan.gc.ca/n1/daily-quotidien/231110/dq231110b-eng.htm>

The Canadian Press (2014, August 21), *Lucien Bouchard says 'wounds' remain with Brian Mulroney*, CBC.ca <https://www.cbc.ca/news/politics/lucien-bouchard-says-wounds-remain-with-brian-mulroney-1.2742836>

Thornberg, Peter (2020.), *Social media polarize politics for a different reason than you might think*, University of Amsterdam:

<https://www.uva.nl/en/shared-content/faculteiten/en/faculteit-der-maatschappij-angedragwetenschappen/news/2022/10/social-media-polarize-politics-for-a-different-reason-than-you-might-think.htm>

Vile, M.J.C.V (2007): *Politics in the USA* (6th Ed), New York, NY, Routledge

Wagner, Heather Leir (2007), *The History of the Democratic Party*, Chelsea House Publishers

Wilson, James Q, Dilulio John J (2008), *American Government: Institutions and Politics*, 11th Edition, New York, Houghton Mifflin

Списък с публикации на автора:

1. *To Be or Not To Be: American Influence on LGBT+ Rights in Bulgaria*, Published in *Balkan social science review (BSSR)*, 2021 (с доц. Искрен Иванов).
2. „Трети в игра за двама: ролята на малките партии в изборите за президент на САЩ през 2016 и 2020 година“, издадена в списание „Политически изследвания“, брой 1-2/2022 година.
3. „Новото (не)нормално – ковид и десния популизъм на Максим Берни в Канада“, представена на Докторантски Четения 2022, предстои да бъде издадена.

Участие в конференции:

1. Европейска нощ на учените 2021 – участие и комуникиране на научни изследвания. Доклад по темата на дисертацията.
2. Лятна школа на „Проект Евразия“ съвместно с Университет за чуждестранни изследвания в Гуангдонг, Китай, автор на доклад *Chinese investment in agriculture - the promise of a rich land against the dangers of corruption* (съвместно с Антон Начев и Таня Глухчева)
3. Докторантски четения 2022, панел “Ковид и новото нормално“ с доклад на тема: „Новото (не)нормално – ковид и десния популизъм на Максим Берни в Канада“